

Een naam als Ieniemienie wekt misschien op het eerste gezicht verbazing. Dat is per slot van rekening een muis, een prooidier van de kat. Maar toch gebeurt het vaker dat katten daarnaar genoemd worden. Er zijn zelfs zó veel poezen met de naam Muis (maar ook Muizelientje, Miezemuis, Mouse en Maus) dat het een top-twintig-naam is.

■ VINGER IN DE PAP

Opvallend veel namen van honden uit de top-twintig beginnen met een *B* (Bobby, Boris, Boy, Boomer, enz.). Misschien commandeert zo'n plofklank prettig? Voor katten vinden we naast Minoes veel andere namen die beginnen met een *M* (van *miauw*?). Langer dan twee lettergrepen zijn de meeste namen niet. Dat roept kennelijk gemakkelijk.

Zijn er trends in diereennamen? Als we de namen voor oudere en die voor jongere dieren met elkaar vergelijken, dan zie je bij huisdiernamen ongeveer dezelfde ontwikkelingen als bij kindernamen. Luna, een snelle stijger bij de huisdieren en zelfs de nummer één bij teefjes, is bijvoorbeeld al sinds eind jaren negentig ook sterk in opkomst als meisjesnaam.

En verder is Laika voor teefjes een duidelijke stijger. Over het Russische hondje Laika, dat ooit als eerste levende wezen rond de aarde cirkelde, werd in 2006 een Kinderboekenweekgeschenk

geschreven: *Laika tussen de sterren*. En dat zie je terug in de hoeveelheid Laika's van de laatste jaren. Kinderen hebben kennelijk een flinke vinger in de pap bij het bedenken van een naam.

Maar wat we ook doen, of we nu voor een naam kiezen die we ook aan onze

kinderen zouden kunnen geven, of dat we met de naam iets willen zeggen over deikbaarheid, schattigheid of stoerheid van het beestje ... uit de namen komt duidelijk naar voren dat een huisdier ons kan verleiden tot creativiteit met taal. ■

Illustratie: Hein de Kort

Heibel om *hun*

Hoe het omstrede *hun hebben* even een mediahype werd

Waarom zeggen mensen 'hun hebben', als in 'Hun hebben gelijk'? Een onderzoek daarnaar leidde in februari in *De wereld draait door* tot een felle discussie tussen toenmalig minister Plasterk en de Nijmeegse hoogleraar Helen de Hoop, waarna honderden mensen reageerden in kranten en op internet. Waarom liepen de gemoederen zo hoog op? Wat gebeurde er nu eigenlijk?

woordje *hun* als onderwerp, dus in zinnen als 'Hun gaan naar school.' Dat gebruik wordt in de taaladviezen afgeraden, maar al een eeuw lang komt het in de spreektaal veelvuldig voor.

Peter-Arno Coppen

Het begon vrij onschuldig: een onderzoeksgroep van de Radboud Universiteit Nijmegen stuurde een persberichtje de wereld in over een voorgenomen lezing op een taalkundig congres. Uit hun onderzoek was gebleken dat er een onverwacht systeem zit in het gebruik van het

De gevolgen waren voorspelbaar, want *hun hebben* was al eens gekozen tot de irritantste taalvorm van het jaar. Veel mensen grepen deze gelegenheid dan ook aan om hun ongenoegen te uiten over deze verderfelijke taalontwikkeling. Waarop anderen juist weer opmerkten dat de taal altijd in ontwikkeling is, en dat er immers “geen gezag” is in de taal.

■ SLORDIGHEID

Dit werd de toenmalige minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap Ronald Plasterk te gortig, en hij schreef een gastcolumn in *Nrc.next*, waarin hij erop wees dat de Nederlandse Taalunie, waarvan hij de voorzitter was, dat gezag wel degelijk vertegenwoordigde. De Taalunie stelt immers de regels voor spelling en grammatica vast, en hij zou er hoogstpersoonlijk voor zorgen dat het gebruik van *hun* als onderwerp niet zou worden toegestaan. Mensen waren uiteraard vrij in hun taalgebruik, maar *hun* als onderwerp was wel incorrect.

Plasterks column schoot verscheidene taalkundigen in het verkeerde keelgat. Zij legden de vinger op een aantal slordigheden in zijn betoog. Zo stelt de Taalunie wel de spellingregels vast, maar niet de grammaticale regels; die ontstaan al sinds jaar en dag spontaan, in de praktijk. De Taalunie beperkt zich tot het beschrijven van de regels die zich op die manier hebben ontwikkeld, en het geven van taaladviezen (hoewel in het verdrag dat ten grondslag ligt aan de oprichting van de Taalunie met zoveel woorden staat dat de Taalunie “de officiële spelling en spraakkunst” vaststelt). De minister had de taalkundigen bovendien in de schoenen geschoven dat zij “om de zoveel jaar” met “goedbedoelde adviezen” zouden komen om “de taal te veranderen”. Maar de enige officiële taalveranderingen die de afgelopen decennia zijn doorgevoerd, zijn wijzigingen in de spelling. Daar hebben wel taalkundigen aan meegewerkt, maar die veranderingen zijn in gang gezet en vastgesteld onder de verantwoordelijkheid van de minister.

■ DE WERELD DRAAIT DOOR

Het populaire tv-programma *De wereld draait door* zag wel wat in het onderwerp en nodigde Plasterk en de onderzoeksleider professor Helen de Hoop uit voor een gesprek. Ook in dat gesprek liepen de emoties hoog op. Plasterk erkende wel het recht van de wetenschapper om “foute” taalvormen te bestuderen, maar voegde daar onmiddellijk aan toe dat fout fout is en dat de Nederlandse taal behoefte heeft aan rust na een turbulente periode van taalveranderingen.

De Hoop probeerde er nog op te wijzen dat de taalveranderingen waar Plasterk het over had spellingveranderingen zijn, en dat *hun* als onderwerp

Het gesprek tussen professor De Hoop en toenmalig minister Plasterk ontspoorde, en het kwam ook niet meer goed.

daar niets mee te maken heeft, maar de minister bleef bij zijn standpunt.

Net als in zijn gastcolumn beging hij weer een aantal taalkundige slordigheden, zoals de stelling dat het Engels in de afgelopen vierhonderd jaar minder veranderd zou zijn dan het Nederlands (hetgeen op het gebied van de grammatica zeker niet het geval is). Dit alles ergerde de Nijmeegse hoogleraar zichtbaar mateloos. Het gesprek ontspoorde, en het kwam ook niet meer goed.

In de dagen volgend op de uitzending werd er massaal gereageerd, op de websites van *Nrc.next* en *De wereld draait door*, en op taalsites als het weblog van de Taalprof. De meeste reacties kozen heel sterk partij: ongeveer de helft beschouwde minister Plasterk als een held en vond dat professor De Hoop zich onbehoorlijk gedragen had, de andere helft beweerde dat Plasterk en de discussieleiders Matthijs van Nieuwkerk en Jort Kelder ongemanierd waren geweest tegenover De Hoop, die als voor-

vechtster van de redelijkheid werd gezien. De meningen over het gebruik van *hun* als onderwerp vertoonden dezelfde polarisatie. Die meningen werden een week later nog eens geventileerd na een column van Onze Taal op Nu.nl, waarop ook meer dan gewoonlijk gereageerd werd.

■ BEST SLIM

Wat was er nu eigenlijk gebeurd? Bij nadere beschouwing lijkt de zaak vooral op de spits gedreven doordat men langs elkaar heen praatte. Allereerst hadden de taalonderzoekers alleen de ‘taalwerkelijkheid’ bekeken: het wérkelijke taalgebruik, niet alleen de voorgeschreven taal. Ze hadden tellingen verricht in het

Corpus Gesproken Nederlands, een groot bestand met spreektaal van rond het jaar 2000 in Nederland en België. Daarnaast hadden zij ook een globale telling gedaan in de geschreven taal van internet, via de Google-zoekmachine.

Door al die tellingen hadden zij ontdekt dat in die taalwerkelijkheid de voornaamwoorden *ze* en *zij* in het meervoud (zoals in ‘Ze liggen op bed’) vaker naar dingen verwezen dan naar mensen – niet uitsluitend, maar veel vaker dan je zou verwachten. Het gebruik van *hun* als onderwerp verwees bijna altijd naar mensen. De conclusie: in de taalwerkelijkheid heeft zich een betekenisverschil ontwikkeld tussen *hun* als onderwerp en *zij/ze* als onderwerp. Best slim, voegden de onderzoekers daaraan toe, waarmee ze misschien ongewild een normatieve uitspraak deden.

Minister Plasterk ging in zijn bezwaren voorbij aan die taalwerkelijkheid, en had het eigenlijk alleen over de taalnórm. Het kan wel voorkomen, zo

Voormalig onderwijsminister Ronald Plasterk en taalkundige Helen de Hoop in discussie over *hun hebben*, 9 februari in *De wereld draait door*.

merkte hij op, maar het is fout. Het staat zo in de regels (de *Algemene Nederlandse Spraakkunst* en de taaladviezen), en als voorzitter van de Taalunie wilde hij geen verandering van de regels. Dus *hun* als onderwerp blijft fout.

■ IN BEWEGING

Maar hoe zit het nu eigenlijk met dat *hun*? Over het gebruik daarvan bestaat veel onzekerheid. Het woordje is duidelijk in beweging. Eigenlijk mag je het alleen gebruiken als bezittelijk voornaamwoord ('hun kinderen') en als meewerkend voorwerp, tenminste als er geen

voorzetsel bij staat. Het is dus wel 'Ik heb *hun* een compliment gegeven', maar niet 'Ik heb aan *hun* een compliment gegeven.' Na voorzetsels zou je alleen maar *hen* (of *ze*) mogen gebruiken: 'Ik heb aan *hen* een compliment gegeven', 'Ik stond voor *ze* in de rij.'

Bijna niemand doet dat precies volgens die regels, en al helemaal niet in de spreektaal. Daar zal het niemand opvallen als je zegt 'Zij zit bij *hun* op school' of 'Dat moet je *hun* laten doen'. In beide gevallen zou het dus eigenlijk *hen* (of *ze*) moeten zijn. De mogelijkheden van *hun* breiden zich blijkbaar

grotendeels ongemerkt uit. Alleen *hun* als onderwerp valt nog iedereen op. Dat is wel een beetje vreemd, want soortgelijke uitbreidingen hebben in het Nederlands herhaaldelijk plaatsgemaakt. Bijvoorbeeld bij het woordje *jullie*. Dat is pas in de achttiende eeuw ontstaan uit de spreektaalvorm *je lui*, en het heeft zich vrij snel uitgebreid naar alle gebruikswijzen: 'Jullie telefoon', 'Ik heb jullie gebeld', 'Jullie hebben mij gebeld', 'Met jullie is niet te praten.' Vergelijkbaar is *u*, dat oorspronkelijk de lijdend-voorwerpsvorm bij *gij* was (denk ook aan het dialectische *oe*), en dat zich zonder veel tegenstand tot een onderwerpsvorm heeft ontwikkeld.

■ WEERSTAND

Dat voorwerpsvormen zich uitbreiden tot onderwerpsvormen zie je ook in andere talen vrij vaak. In het Afrikaans en het Zeeuws is het gebruik van *ons* als onderwerp heel gewoon ('Ons het dat gesien', 'Ons bent zunig'). In het Deens is *hun* al langer een geaccepteerde onderwerpsvorm; weliswaar alleen als vrouwelijk enkelvoud, zoals in 'Hun ser fantastisk ud!' ('Zij ziet er fantastisch uit!'), maar ook in die taal was *hun* oorspronkelijk een voorwerpsvorm. Ook het Engelse *you* is ontstaan uit een voorwerpsvorm (derde en vierde naamval van het meervoudige *þu*, dat verwant is aan het oudere Nederlandse *du*). En ten slotte zie je in allerlei informele taalvormen steeds diezelfde trend: bijvoorbeeld bij het Amerikaanse *them* ('Them children need an education'), en het Vlaamse *hem* ('Hem doet da nie').

De weerstand tegen *hun* als onderwerp is dus opmerkelijk, al is het lastig te meten hoe groot die is. In de staart van de afgelopen discussie claimde een onderzoeksbureau dat bijna driekwart van de jongeren *hun* als onderwerp prima vindt. Het is dus ook moeilijk te voorspellen hoelang die weerstand zal blijven bestaan. Langer dan de zittingsperiode van minister Plasterk in elk geval. ■

Mythen en misverstanden

In taaldiscussies komen steeds weer dezelfde mythen en misverstanden voor. Hieronder de voornaamste, die ook de *hun hebben*-discussie domineerden.

- 1. De taal is de norm (of: de norm is de taal).** Het werkelijke taalgebruik verschilt per definitie van de taalnorm, anders zou de taalnorm overbodig zijn. Natuurlijk kan de taalwerkelijkheid aanleiding zijn om de taalnorm te herzien, en andersom kan de taalnorm een reden zijn om je werkelijke taalgebruik aan te passen, maar dat de twee uit elkaar lopen is een gegeven.
- 2. Taal verandert nu eenmaal.** Dat taal verandert, zal niemand ontkennen. De toevoeging "nu eenmaal" suggereert echter dat het stellen van een taalnorm geen zin heeft. Dat is onjuist, al was het alleen maar omdat een deel van de taalgebruikers die taalnorm wil.
- 3. Goedkeuren van het één (*hun hebben*) leidt onmiddellijk tot het ander (*hullie hebben, zullie hebben of zelfs hun hep*).** Dit is het 'hellend vlak'-argument. Door de deur open te zetten voor de gewraakte taalvorm zullen meteen allerlei andere taalvormen de taal binnenglippen. In werkelijkheid gebeurt dit nooit. In dit geval staat het gebruik van *hun* als onderwerp vrijwel zeker los van de andere varianten.
- 4. Het Nederlands wordt voortdurend van hogerhand veranderd.** De spellingregels zijn inderdaad de afgelopen eeuw enkele malen herzien. De spelling is wel een onderdeel van de taal, maar lang niet het grootste. Spellingregels hebben bijvoorbeeld op de spreektaal, op de woordbouw en op de zinsbouw vrijwel geen effect.
- 5. Het is allemaal de schuld van Johan Cruijff.** Er is geen Nederlander aan wie zo veel taalverandering is toegeschreven als Johan Cruijff. Hij zou niet alleen *hun hebben* op zijn geweten hebben, maar ook *het meisje die, de bal wie, groter als en je kan*. Maar alle aan Cruijff toegeschreven taalvormen zijn ouder dan Cruijff zelf (*hun* als onderwerp is al in 1911 waargenomen), en hoewel Cruijffs voetbalkunst te benijden is, zijn er niet veel mensen die hem, anders dan schertsenderwijs, in zijn taalgebruik imiteren. Integendeel: bijna iedereen beschouwt Cruijff juist als een voorbeeld van hoe het niet moet op taalgebied.